

кансалідуемую масавым інфармацыйным прадуктам (публіцыстычным тэкстам) нацыянальную лінгвакультурную прастору. Публіцыстычны тэкст мае сваім прыярытэтным прызначэннем адлюстраванне маўленчай рэчаіснасці ў сферы палітыка-ідэалагічных грамадскіх адносін. Асноўным семантыка-канструктыўным прынцыпам яго пабудовы традыцыйна лічаць спалучэнне экспрэсіі і стандарту, што абумоўліваецца вартаснай арыентацыяй перададзенай інфармацыі. Аднак важным сродкам у фарміраванні публіцыстычнага тэксту з'яўляюцца і экстралінгвістычныя фактары, якія вызначаюць спецыфіку публіцыстычнага маўлення ўвогуле.

Журналіст – камунікатыўны лідар, таму ўменне прачытваць маўленчую сітуацыю, прадбачыць працэс яе разгортвання, разумець суразмоўцу і прагназаваць вынікі кантактавання не менш важнае, чым, «аддзяляючы зерне ад жыццяў, публікаваць жыцкі» (Э. Фіхтэліус). Умець скарэктаваць маўленчую падзею, знаходзячы ісціну, ёсць вызначальная якасць прафесіі журналіста. Толькі раўнапраўны, суб'ект-суб'ектны дыялог з чытачом дасягне поспеху, калі homo eloquens бачыць свайго суразмоўцу такім, як ён сам, – жывым, дзейным, актыўным суб'ектам, а не чыстым лістом, які трэба спісаць, пустым сасудам, які трэба запоўніць... Паступовая рэалізацыя гэтага імператыву зменіць канцэптуальную кар'яну вербальнага выражэння грамадства і, як паказвае час, ужо стварае спрыяльныя ўмовы для ўзнікнення новай маўленчай фармацыі, дзе мове СМІ належыць роля каталізатара моўных тэндэнцый і заканамернасцей.

Уладзімір Касько

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

ГУЧАЎ КАБЗАР НА МОВЕ БЕЛАРУСКАЙ:

з гісторыі беларуска-украінскіх літаратурных сувязяў

У 2014 г. спаўняецца 200 гадоў з дня нараджэння класіка ўкраінскай літаратуры, заснавальніка крытычнага рэалізму ва ўкраінскім выяўленчым мастацтве, Тараса Рыгоравіча Шаўчэнкі. Ён завяршыў працэс узняцця ўкраінскай народнай мовы да ступені нацыянальнай літаратурнай, аказаў вялікі ўплыў на далейшае развіццё многіх літаратур свету. Праязджаючы праз Беларусь, Тарас Рыгоравіч у час кароткіх прыпынкаў у некаторых населеных пунктах цікавіўся бытам, мовай беларусаў, ён быў асабіста знаёмы з беларускімі пісьменнікамі Я. Баршчэўскім і Р. Падбярэзкім. Многія матывы ўкраінскага фальклору перапляталіся ў творчасці

Шаўчэнкі з рускімі, беларускімі, становіліся народнымі ў гэтых краінах. Вялікі ўплыў аказаў ён на творчасць Ф. Багушэвіча, Я. Купалы, Я. Коласа, Цёткі, М. Багдановіча. Апошні быў, дарэчы, першым даследчыкам паэтычнай творчасці Шаўчэнкі.

Паспрабаваў свае сілы ў перакладах украінскага кабзара і Аляксандр Казіміравіч Сержпутоўскі. Вывучаючы фальклор славянскіх народаў, ён мог, як ніхто іншы, адзначыць падабенства не толькі моў, але і звычаяў, характараў, матываў, сюжэтаў вусна-паэтычнай творчасці беларусаў, рускіх, украінцаў. У час наведання Беларусі запісваў песні, казкі, прыказкі і прымаўкі, выслоўі і заўважаў падабенства многіх тэкстаў брацкіх народаў. Работа ў рускім музеі Пецярбурга, пазней у Дзяржаўным музеі этнаграфіі народаў СССР, дзе ён працаваў у аддзеле этнаграфіі і фальклору, наладжваў выставы рэчаў матэрыяльнай культуры, побыту, дойлідства, пацвярджала гэта.

Працаваць над перакладамі твораў Тараса Шаўчэнкі на беларускую мову А. Сержпутоўскі пачаў з цыкла «У каземаце», які аб'ядноўваў трынаццаць вершаў, напісаных вялікім Кабзаром у час яго турэмнага зняволення з 17 красавіка па 30 мая 1847 г. Яны былі напісаны на палях Бібліі – адзінай кнігі, якую дазвалялася чытаць арыштантам у царскай Расіі. Кавалачкі паперы з тэкстамі Шаўчэнка схаваў у боты і такім чынам вынес іх на волю.

Сярод перакладаў Сержпутоўскага шырока вядомыя лірычныя вершы «Таполя», «Ой, адна я, адна», «Доля», «Смерць» і інш. Каб лепш унікнуць у сутнасць твораў, Сержпутоўскі перачытаў амаль што ўсю паэзію Кабзара, выверыў кожнае слова з рускімі, украінскімі літаратурнымі моўнымі слоўнікамі, азнаёміўся з перакладам многіх украінскіх вершаў на рускую мову.

Змест гэтых твораў быў сугучны лёсу беларускага дарэвалюцыйнага селяніна. Каб лепш ўявіць абстаноўку, у якой жыў і тварыў Тарас Рыгоравіч Шаўчэнка, Сержпутоўскі, будучы ў навуковай экспедыцыі па збіранні фальклорна-этнаграфічнага матэрыялу Украіны, наведаў радзіму паэта – вёску Морынцы пад Кіевам. Гутарыў з землякамі паэта, слухаў знакамітую ўкраінскую сапілку (нешта сярэдняе паміж беларускай дудой і жалейкай), услухоўваўся ў меладычную, напеўную, мяккую ўкраінскую гаворку. Адтуль завітаў у свае родныя мясціны – Перавалокі, Бялевічы, Чудзін Слуцкага павета (сёння Ганцавіцкі раён). Сустрэкаўся з мясцовымі сялянамі, музыкантамі, спевакамі. Менавіта тут прыйшлі да яго патрэбныя словы для перакладаў Шаўчэнкі.

У часопісе «Чырвоны шлях», на старонках якога ўжо выступаў са сваімі нарысамі Аляксандр Казіміравіч, пераклады ўхвалілі

і надрукавалі ў адным з чарговых нумароў (1918 г. № 9–10, с. 4–5). Пад публікацыяй стаяў подпіс «Навум Смага» – адзін з літаратурных псеўданімаў А. Сержпутоўскага.

Дарэчы, у гэтым нумары была надрукавана нізка вершаў Я. Купалы. Пераклады мелі поспех. Сябры раілі Сержпутоўскаму працягваць работу над творамі Шаўчэнкі, іншых украінскіх і рускіх паэтаў. Пагаджаўся: «Добра было б, толькі вось часу катастрофічна не хапае».

Часу і сапраўды ў Аляксандра Казіміравіча не было. Працаваў над складаннем зборнікаў казак, прымхаў і забабонаў беларусаў-палешукоў, слоўнікам дзіцячай беларускай мовы, чакалі сваёй чаргі фундаментальны збор на 10000 беларускіх прыказак, прымавак і крылатых слоў, журналісцкія і літаратурныя творы. І тым не менш у запісных кніжках вучонага, літаратара з'яўляліся накіды новых перакладаў. Сярод іх – верш Канстанцыі Буйло «Да працы»:

*Душа мая, быццам
слімак у шкарлупе,
Замкнулася ў мроку нядолі.
І стогн у ёй боллю замоўк і застыў.
У ёй мары аб шчасці і волі.*

Акрамя асноўнай работы, А. Сержпутоўскі выкладаў у Нядзельным рабочым універсітэце, выступаў з лекцыямі перад слухачамі Беларускай гімназіі ў Петраградзе, з'яўляўся правадзейным членам Рускага Геаграфічнага таварыства, Рускага таварыства аматараў светазнаўства, правадзейным членам Інбелкульта, старшынёй беларускай падкамісіі па складанні карт і вывучэнні нацыянальнага складу насельніцтва пры Расійскай Акадэміі навук. Таксама рэгулярна выступаў з навуковымі артыкуламі на старонках часопісаў «Живая старина», «Вольная Беларусь», «Беларускі каляндар», «Чырвоны шлях». Яго пярэ належаў шматлікія гістарычныя і этнаграфічныя нарысы, бліскучыя рэцэнзіі на кнігі па культуры, мове, побыце беларусаў, сацыяльна-палітычныя нататкі.

«Кабзар» у перакладзе на беларускую мову пад рэдакцыяй Я. Купалы і Я. Коласа ўбачыў свет у 1939 г., другое выданне – у 1952 г. Над перакладамі Шаўчэнкі на беларускую мову працавалі таксама З. Бядуля, К. Крапіва, П. Броўка, А. Куляшоў, М. Клімковіч, П. Глебка. Іх працы, як і пераклады Сержпутоўскага, – важкі ўнёсак у вывучэнне спадчыны Т. Р. Шаўчэнкі.

Прыводзячы ніжэй некаторыя вершы Шаўчэнкі ў перакладзе А. К. Сержпутоўскага, нагадаем, што ў 2014 г. спаўняецца 150 гадоў з дня яго нараджэння.

Таполя

Па дуброве вецер вые,
Гуляе па полю.
Пры дарозе гне таполю
Да самага долу.
Стан высокі, ліст шырокі -
Нашто зелянее?
Кругом поле, як бы мора,
Шырока сінее.
Ідзе чумак, падзівіцца,
Тай галоўку схіліць.
Пастух прыйдзе з сапількаю,
Сядзе на магіле.
Падзівіцца - сэрца ные:
Кругом - ні былінкі!
Адна, адна, бы сіротка,
На чужыне гіне!

Доля

Доля мая, доля,
Што ты не такая,
Як доля чужая?
Ці сілы не маю?
Ці сілы не маю?
Ці да цябе дарожанькі
Праз поле не знаю?
Ці да цябе свае дары
Я не пасылаю?
Ёсць у мяне дары -
Вочы мае кары.
Маладую маю сілу
Багачы купілі...
Можэ, і дзеўчыну без мяне
З іншым абдружылі.
Навучы ж мяне, доля,
Дзе мая воля.

Ой, адна я, адна,
Як былінка ў полі.
Та не даў жа мне Бог
Ані шчасця, ні долі.

*Толькі даў жа мне Бог
Красу, карыя вочы –
Дак і тыя заблёлі
За мой век дзявочы.
Ані браўчэчка я,
Ні сястрычкі не знала,
Між чужымі зрасла,
Да ужо й вянуці стала...
Дзе ж дружына мая?
Дзе вы, добрыя людзі?
Іх няма, я сама,
А дружыны не будзе.*

Елена Кононова

Белорусский государственный университет

ТРАДИЦИИ ОБНОВЛЕНИЯ В СИСТЕМЕ БЕЛОРУССКОГО МЕДИАОБРАЗОВАНИЯ

В последние десятилетия в мире происходят значительные изменения в сфере образования. Прежде всего это обусловлено проблемами, которые возникли перед отдельными странами и мировым сообществом в целом. Глобализация, миграция, климатические изменения, старение населения – вот перечень только некоторых из них. Поэтому для белорусского медиаобразования на современном этапе свойственны новые подходы и тенденции.

Новейшее время потребовало перемен в организации системы подготовки современных журналистов. В сентябре 2008 г. факультет журналистики Белорусского государственного университета был преобразован в Институт журналистики БГУ. Институт объединил два факультета – классический факультет журналистики и факультет повышения квалификации и переподготовки кадров.

Инфраструктуру медиаобразования в институте представляет Учебный центр коммуникационных технологий, в состав которого входят лаборатории: учебно-издательская, аудиовизуальных технологий, информатики и мультимедиа, фотожурналистики. Центр обеспечивает необходимую техническую поддержку не только учебному процессу, но и в проведении конференций, выставок, семинаров и других мероприятий факультета.

Сегодня институт располагает современной материально-технической базой. Будущие журналисты работают в учебных теле- и радиостудиях. Немало времени они проводят и в компьютерных